

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

T.C.

BAŞBAKANLIK TANITIM FONU
KATKILARIYLA

28-30 MAYIS 2010

- BİLDİRİ ve MÜZAKERELER -

Editörler

Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN

Doç. Dr. Muhammet YILMAZ

Doç. Dr. Fatih Yahya AYAZ

Doç. Dr. Asım YAPICI

TÜRKİYE DİYANET VAKFI TARSUS ŞUBESİ

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

DÜZENLEME KURULU

Dr. Mehmet GÖDEKMERDAN (Tarsus Kaymakamı)
Niyazi ERSOY (Mersin İl Müftüsü)
Abdülkerim AKBABA (Tarsus Müftüsü)
Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ (Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı)
Prof. Dr. Bünyamin ERUL (Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi)
Prof. Dr. Hüsnü Ezber BODUR (K. S. Ü. İlahiyat Fakültesi)
Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN (K. S. Ü. İlahiyat Fakültesi, Başkan)
Doç. Dr. Muhammet YILMAZ (Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi)
Doç. Dr. Fatih Yahya AYAZ (Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi)
Yrd. Doç. Dr. Gözde RAMAZANOĞLU (Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi)
Yrd. Doç. Dr. Hayri KAPLAN (Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi)
Yrd. Doç. Dr. İzzet SARGIN (K. S. Ü. İlahiyat Fakültesi)
Dr. Yasin YILMAZ (Araştırmacı-Yazar)

Sekreterya:

Doç. Dr. Abdulkadir EVGİN (K. S. Ü. İlahiyat Fakültesi, Kahramanmaraş.
Tel: 0 537 644 78 21)
Doç. Dr. Muhammet YILMAZ (Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi, Balcalı/Adana.
Tel: 0 530 886 60 39)
İrfan ATIM (Tarsus Vaizi, Tarsus. Tel: 0505 726 69 91)

Sempozyum Yazışma Adresi: Tarsus Müftülüğü, Ulu Cami Yanı, TARSUS

Tel: 0 324 614 04 79-81

Elektronik posta adresi: tarsussempozyum@gmail.com

SMS: Abdülkerim AKBABA, Tarsus Müftüsü: tel: 0 534 960 75 76

ISBN: 978-975-95480-3-2

Baskı :

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık Ticaret İşletmesi-ANKARA

Tel : 0312 354 91 31

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

TARSUS'UN KALBİNDE: TARİHİ TARSUS CAMİLERİNE BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Güzde RAMAZANOĞLU

Tarsus eski ve önemli yerleşim yerlerinden biridir. Tarsuslular, coğrafi konumdan kaynaklanan doğal avantajları, yol üzerinde olmanın getirdiği imkânlarla birleştirmiş; bereketli topraklardan elde edilen ürünün fazlasını mimarî yatırıma dönüştürmüş, görkemli eserler ortaya koymuştur. Saint Paulus'un (Sen Pol) Tarsuslu olması ve İncil'de kentin adının geçmesi, kente dinler tarihi açısından da özel bir konum kazandırır. Gözlükule Höyüğü buluntuları, kentin tarihinin binlerce yıl geriye gittiğini kanıtlar. Bu uzun sürede çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapan Tarsus, 14. yüzyıldan beri Türk hâkimiyetindedir.

Tarsus tarihî merkezinde, kazılan hemen her yerden bina kalıntılarının bulunması halk arasında efsaneleşmiştir: Şehrin adı Tersus imiş; fakat alt-üst yani ters-yüz olmuş ve binalar alt tarafta kalmış.

Bildiri, Tarsus'un tarihî merkezinde yer alan ve günümüzde ayakta olan kültür varlığı-dini eserleri, yani tarihî Tarsus camilerini konu edinmektedir. Kelimenin esası mescittir¹. Fakat biz Türkler, küçüğüne Mescit, büyüğüne Cami demişiz. Camilere minber ve minare yapmışız. Fakat son zamanlarda bu geleneğin bozulmasıyla, ülkemizin pek çok yerinde, küçücük mescitlerin yanına, binayla orantısız büyüklükte ve bazen binanın maliyetini aşan minareler eklenmeye başlanmıştır.

İslâmiyet'in ilk zamanlarından beri toplumsal işleri konuşmak için toplantı mahalli olarak da kullanılan camileri, namazla, hutbelerle ve vaazlarla, halk eğitimi yapan yerler olarak değerlendirmek de mümkündür. Bilindiği üzere mescitler ve camiler, özellikle de ulucamiler, hem dinsel gereksinimlerin yerine getirildiği, hem de sosyal ilişkilerin geliştirildiği yerlerdir. Devlet adamları ve bilim adamlarının halkla yüz yüze görüşebilmesine vesile olduğu için sosyal açıdan büyük önem taşır.

Geçmişe bakıldığında, Tarsus'ta pek çok cami veya mescit bulunduğu görülür². Fakat bunların çoğu günümüze ulaşamamıştır.

¹ Secde kökünden türeyen ve secde edilen yer anlamında kullanılan Mescit sözcüğü küçük; Cem kökünden türeyen ve toplayan-birleştiren yer anlamında kullanılan Cami sözcüğü ise büyük ibadet mekânları için kullanılır.

² Örneğin, 1519'da Tarsus'ta Bayramlı, Bostan, Boyacı Ömer, Çereci, Çomak, Debbağhane, Kilise Mescit, Mahkeme, Sungur, Mah Paşa, Yayla Hacı, Sofiler, Urfalı, mescitlerinin var olduğu bilinmektedir. Bunların çoğu Ramazanoğlu Beyliği döneminde yapılmış olmalıdır.

16. yüzyılın üçüncü çeyreğinde mescitlerin sayısı da artmıştır. Akbaş, Bab-ı Adana (Adana Kapısı), Babü'l-Bahr (deniz kapısı), Bayramlı, Bostan, Boyacı Ömer, Çereci, Çomak, Debbağhane, Kazaz, Karagündük, Kara Sömek, Kilise Mescidi, Kuyu, Mahkeme, Mah Paşa, Mestan, Mustafa Oğlu, Ömer Beğ, Sofiler, Sungur, Urfalı, Yayla hacı, Zengellü ? mescitleridir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii Giriş Kapısı

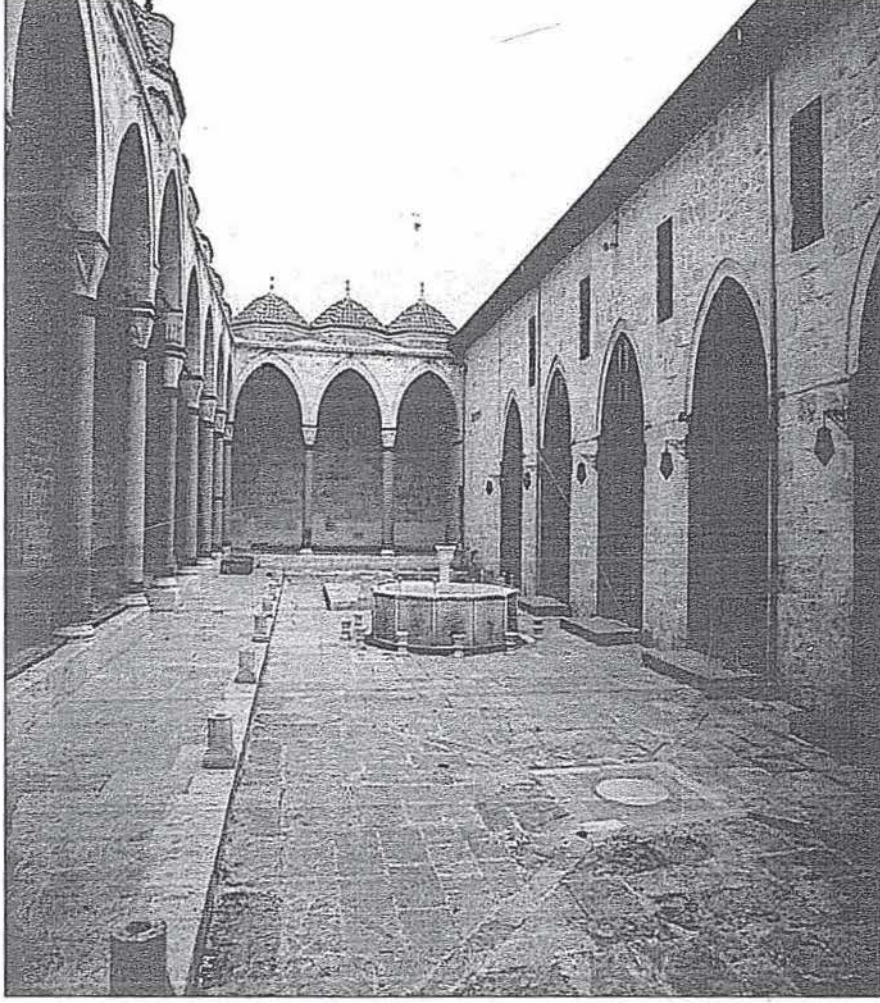
Tarsus Ulucamii

Camiu'n Nur mahallesindedir.

İçinde Cuma namazı kılınan, şehrin en büyük camisine Ulucami adı verilir. Minaresi ve içinde hutbe okunması için minberi bulunur. Ayrıca, enine gelişen plan şemasına sahip, çok ayaklı, eş modüllü camilere Ulucami adı verilir. İbadet dışındaki zamanlarda şehrin önemli işleri burada konuşulur. Devletin halka duyurmak ve iletmek istediği bilgiler, emir ve düşünceler, hutbelerle bu camilerden halka tebliğ edilir. Cuma namazlarının ardından, devletin devamlılığına dua edilmesi nedeniyle, halkın devlete bağlılığını artırır. Avlu ise, bir anlamıyla "kamusal ortak mekân" işlevini yüklenmiştir.

Tarsus Sancağı'nda, 1850 yılı kayıtlarına göre, 17 adet vakıf toprağından sekiz tanesi camilere veya mescitlere aittir. (Camiü'n-nur Vakfı, Oraklı Cami-i Şerif, Mescid-i Rahmet Vakfı, Mescid-i Sungur Vakfı, Kilise Cami Vakfı, Kilise Cami-i Şerif Müezzinliği Vakfı, Tahtalı Mescid Vakfı, Tahtalı Cami-i Şerif Vakfı, Cami-i Atik Vakfı ve Makam-ı Şerif Vakfı).

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii Avlusu

Camiu'n Nur veya Cami-i Nur adlarıyla da tanınan Tarsus ulucamisi, Tarsus'un en ışıltılı tarihî eseridir dense yeridir. İbrahim Bey³ tarafından yaptırılan bina, Ramazanoğlu Beyliğinin Tarsus'taki en önemli eseridir. Beyliğin merkezi Adana olmasına rağmen, bu yapı Adana Ulucamisinden daha büyüktür.

Enver Kartekin, bu durumu şöyle açıklar: *“III. İbrahim Bey, Tarsus'ta sancakbeyliği yapmış ve bu şehrin dinsel önemini anlamıştı. Bunun için; geçmiş dönemlerde birçok dinler için yapılan*

³ Kendisi son Ramazanoğlu Beyi Halil Bey'in torunu ve Ramazanoğlu Piri Paşa'nın oğludur. Babasının vefatından sonra Bir süre Antep Valiliği görevinde bulunmuş, 1569'da Adana Valiliğine (Beyliği'ne) getirilmiştir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

ibadethanelerden daha güzeli olmak üzere buraya bir cami yaptırmayı uygun görmüştü". Bu görüş muhakkak ki çok isabetlidir.

Öte yandan, Ramazanoğlu Piri Paşa'nın (İbrahim Bey'in babasıdır) Adana'nın öncelikli işlerini çözdüğü, şehrin imarına yönelik çalışmaları tamamlattığı, bir yandan da iyi bir yönetici olarak Osmanlı Devletinde önemli siyasî itibar kazandığı bilinen gerçeklerdir. Piri Paşa, ailenin kendinden önceki vakfiyelerini birleştirmiş, yapılan binaları sonsuza kadar yaşatacak yeni vakfiyeler de kurmuştur. Toplumsal barışın büyük ölçüde sağlandığı İbrahim Bey döneminde, yeni inşaat için gereken kaynakların elverişliliği, binanın büyüklüğünde önemli bir etken olarak görülmelidir. Çünkü imar, hem ekonomik güçle hem de siyasî güçle bağlantılı bir olgudur.

Cami, kitabesine göre Ramazanoğlu İbrahim Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Kırkkaşık bedesteni olarak anılan yapı ve batısındaki dükkân sırası ile külliye oluşturur. Ramazanoğlu Kubat Paşa'nın inşa ettirdiği Kubat Paşa Medresesi'ni de bu külliyenin bir parçası olarak görmek mümkündür.

Caminin hem kapısında, hem minberinde, 1579 yılında inşa edildiği kayıtlıdır. Fakat minaredeki kitabede 1362-63 tarihi kayıtlıdır ki, camiden 200 sene kadar önce yapıldığını belirler.

Bu yapının kiliseden çevrilmiş bir bina olduğu konusundaki yanlış kanının düzeltilmesi gerekir. Tarsus'un ilk fethinde, Tarsus'ta bir cami yapıldığı, bu yapının 788 yılının eylül ayında tamamlandığı bilinir. O cami bölgenin Bizanslılara geçmesinden sonra kiliseye ("Aziz Peter ve Sofya" kilisesi olabilir) çevrilmiştir. İkinci kez fethinde ise yeniden camiye dönüştürüldüğü anlaşılr. Minare de bu zamanda yapılmış olmalıdır. Bu durumda, İbrahim Bey'in camiye yaptırtmasından önce burada bir cami ya da mescit bulunduğu, İbrahim Bey zamanında bunun yıkıldığı ve yalnız minarenin kaldığı anlaşılr. Şimdiki yapının, söz konusu mescidin yerine ve daha büyütülerek yapıldığı düşünülmelidir. Zaten şehirde zaten kiliseden dönüştürülmüş ve "Eski Cami" adı verilmiş bir cami vardır.

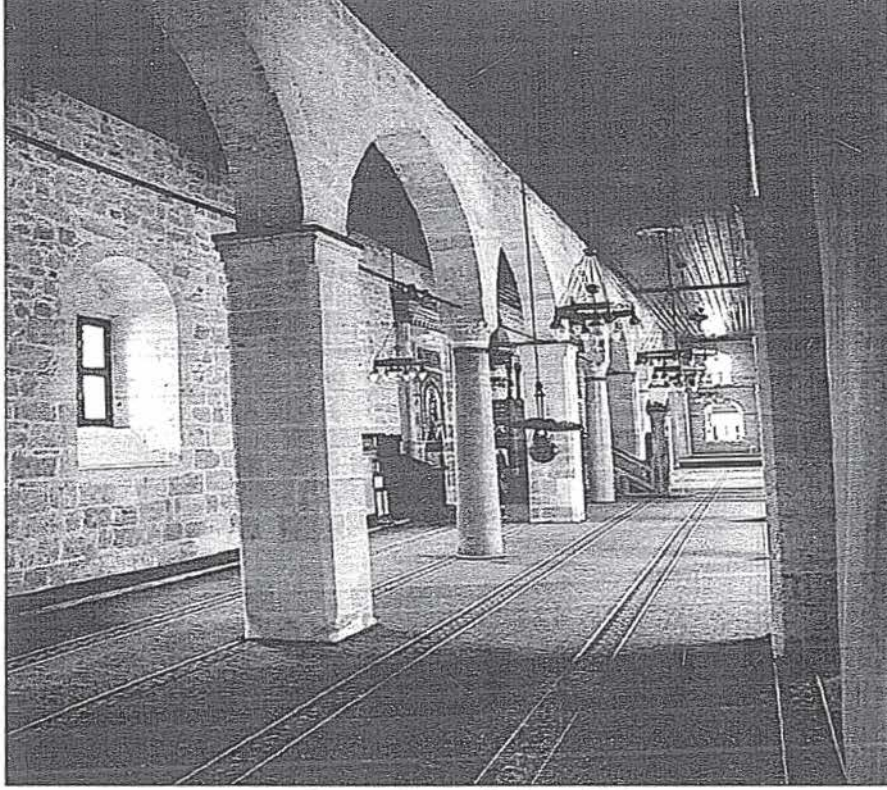
Caminin harim kısmında (İbadet mekânında) dikkati çeken en önemli özellik, fazla pencere açılmamasına rağmen ışıklı, aydınlık ve ferah bir mekân etkisi vermesidir.

Evliya Çelebi de pek çok beğendiği bu yapıyı, nura benzetir "Nur gibidir, câ-be-câ yerlerine Nur Sûresi'nin 'Allahü nurussemavati vel'ard meselü nûrihi' ayeti yazılmıştır. O kadar güzeldir ki güzelliklerini anlatmaya dil yetersiz kalır." Diye kaydeder...

Evliya Çelebi, Ulucami'yi "İbrahim Halife'nin Cami-i Nur'u" olarak isimlendirir. Binayı pek sever, "Huda hakkı için, nur desen nurdur, belki nur-un alâ nurdur" diye anlatır. Ve tabii en güzel o anlatır: "Tarsus'taki camilerin en gönül açıcı olanı İbrahim Halife'nin camisidir. İçi 16 somaki sütuna oturan kavisli taklar ve üzerine kubbelerle meydana gelir. Avlusunun etrafında mermer sütunlar üzerinde kubbeler vardır".

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarifine göre mihrabındaki ve minberindeki mermer oymalar o kadar harikuladedir ki İslâm diyarının hiçbir yerinde değil, yeryüzünde benzeri yoktur. Müezzin mahfeli küçük sütunlar üzerinde öyle bir kafesli mermerdir ki tasviri mümkün değildir. Yerlerine en kıymetli halılar serilmiştir. Kubbelerinde pek çok renkli avizeler asılmıştır.

Tarsus Ulucamii (iç mekân)

Cami, eskiden çarşı içindeydi⁴. Günümüzde ise bir meydana açılır. Yüksek avlu duvarını hareketlendiren payeler, yapıya muhkem bir görünüş kazandırır. Girişe göre sol köşesinde yükselen saat kulesi, burada eskiden bir minare olduğu izlenimi verirse de bu durum algı yanlışlığından kaynaklanır. Avlunun ardında, harim bölümü vardır. Üstü örten beşik çatı, yan tarafındaki makam-türbeyi de içine alır.

Sol tarafta (doğu), caminin ibadet mekânı hizasında türbe ve makamların yer aldığı bölüm bulunur.

⁴ 19. yüzyılda Camiu'n-Nur mahallesi, Tarsus'ta ticaretin en yoğun şekilde yapıldığı merkez mahallelerden biriydi.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Minaresi caminin sağ (batı) tarafında, binadan 3 metre kadar ötede, tek başına yükselir. Camiden daha eski olan minare, 1362-63 yılında inşa edilmiştir. Üzerindeki kitabeye göre, Allah için, saltanat naibi, cennetmekân ve kerim Aksungur el-Nasırî tarafından yaptırılmıştır⁵. Fakat günümüze ulaşan minarenin, gerek bölgede görülen şemsiyeli şerefeli minarelere benzememesi, gerek 16. yüzyıl başkent üslubunu taşıması ve gerekse ince gövdesi nedeniyle, sonradan çok müdahale gördüğü anlaşılr.

Avluyu çevreleyen yüksek duvarların ortasındaki büyük taçkapı, ana hatlarıyla 16. yüzyıl başkent (İstanbul) üslubunun özelliklerini sergilerken, bezemesi ile farklılaşır. Giriş, renkli mermerle almasıık örgülü kemerin tanımladığı bir niş ile içeriye çekilmiştir. Kemer aynasında dairesel istifile, rozet biçiminde hat vardır. Burada “*Kul küllün ya'melû alâ şâkiletihi*” ayeti (İsrâ Sûresi 84. ayetinin baş kısmı) dört kez tekrarlanarak yazılmıştır (meâli: *De ki: herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar.*)

Giriş kapısının kemerinin üzerinde, inşa kitabesi yer alır: “Fakir ve hakir⁶ olan İbrahim b. Piri b. Halil b. Davud b. İbrahim b. Ramazan, bu mübarek harem-i şerifi (camiyi), Melik ve Latif olan Allah'ın inayetiyle; 1579 yılı Nisan ayının ortalarında bina etti” yazar.

Kapıdan geçildiğinde, kubbeli revakla kuşatılan avluyla karşılaşılır. Revaklı avlu, özellikle 16. yüzyılda inşa edilen camilerde mimarî programın bütünleyicisi durumundadır. Fakat bu camide son cemaat yeri yapılmamıştır. Avlu, camiye çarşının kalabalığından ve gürültüsünden korur. Dış duvarlarına pencere açılmamış olmasını da aynı nedene bağlanabilir. Avlunun ortasındaki mermer şadırvan, 1905 yılında Hacı Hammud Hamis ve oğulları tarafından yaptırılmıştır.

Camiye giriş için eşdeğerde kemerli beş açıklık bırakılmıştır. İç mekân 47 m x 13 m plan ölçülerinde, ulucami plan şemasındadır. Mihraba paralel uzanan iki sıra kemerle taşınan düz tavanlıdır. Evliya Çelebi kubbeli olduğunu; Mağmumî ise kubbesi yıkıldığı için çatı ile örtüldüğünü kaydeder. Fakat taşıyıcıların durumu, örtü sisteminin kubbeli olduğu konusuna ihtiyatlı yaklaşmayı gerektirir.

Taşıyıcılar, bir ayak bir sütun olarak dönüşümlü şekilde yapılmıştır. Sütun başlıklarının çoğu devşirmedir. Doğudaki iki tanesi ise 16. yüzyılda yaygın olarak kullanılan mukarnas işlemeyle donatılmış olup, bu cami için üretildiği anlaşılr.

⁵ Aksungur el-Nâsirî, Memlûkler'in Tarsus valisidir.

⁶ “el-Hakîr ve el-fakîr”, baninin kendisini anlatmak için kullandığı sıfatlardır. Çaresiz ve kudretsiz olarak çevrilebilecek olan bu iki kelime, tevazuu gösterir. Kanunî Sultan Süleyman'ın “ser-mimaran-ı cihan” unvanlı baş mimarı Mimar Sinan'ın imzasında da aynı ibare görülür.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

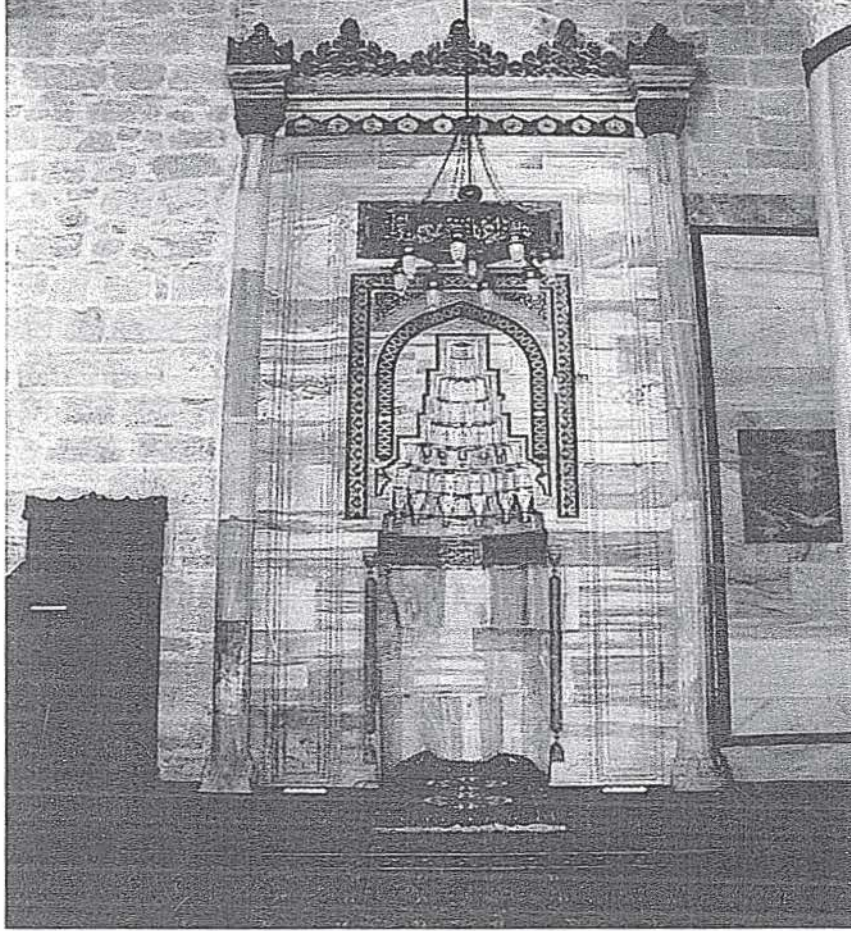
Mermerden yapılan mihrabı göz alıcıdır güzelliğindedir. Üstü dendanlarla taçlanmış ve yukarı kısmına Cin Sûresi'nin 18. ayeti işlenmiştir. (Okunuşu: "*Ve enne'l mesâcide li-llâhi felâ ted'û me'allâhi ehaden*". Meâli: "Mescitler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın -ve kulluk etmeyin"). Bu yazının, aynı zamanda hem dua hem de öğüt niteliği taşıdığı açıktır.

Çokgen mihrap nişini örten mukarnas yaşmak, uçları laleler biçiminde sonlanan sarkıtlarla süslenerek görkem kazandırılmıştır. Nişin köşelerindeki sütunçeler (gömme sütunlar), kabartmalı olarak palmetler ve rumî yapraklarla donatılmıştır.

Nişin üst kısmında, üzerine içinde tek bir kartuş içerisinde, çepeçevre kabartma hat ile yazılan "*Kullemâ dehale aleyhâ Zekerîyye'l mihrâbe, vecede indehâ rızkân, kâle yâ meryemu ennâ leki hâzâ kâlet huve min indillâhi, innallâhe yerzuku men yeşâu bi gayri hısâb*"⁷ yazısı okunur. (Meâli: "Zekerîyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve 'Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?' der; o da: 'Allah tarafındandır. Şüphesiz ki Allah, dilediğine sayısız rızık verir', derdi").

⁷ Âl-i İmran Sûresi'nin 37. ayetinin son kısmıdır. Bu yazı genellikle mihrap nişinin içinde değil, üstünde işlenir. Çoğunlukla daha kısa olup sadece "*Kullemâ dehale aleyhâ Zekerîyye'l mihrâb*" veya "*Kullemâ dehale aleyhâ Zekerîyye'l mihrâbe, vecede indehâ rızkân*" şeklindedir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii Mihrabı

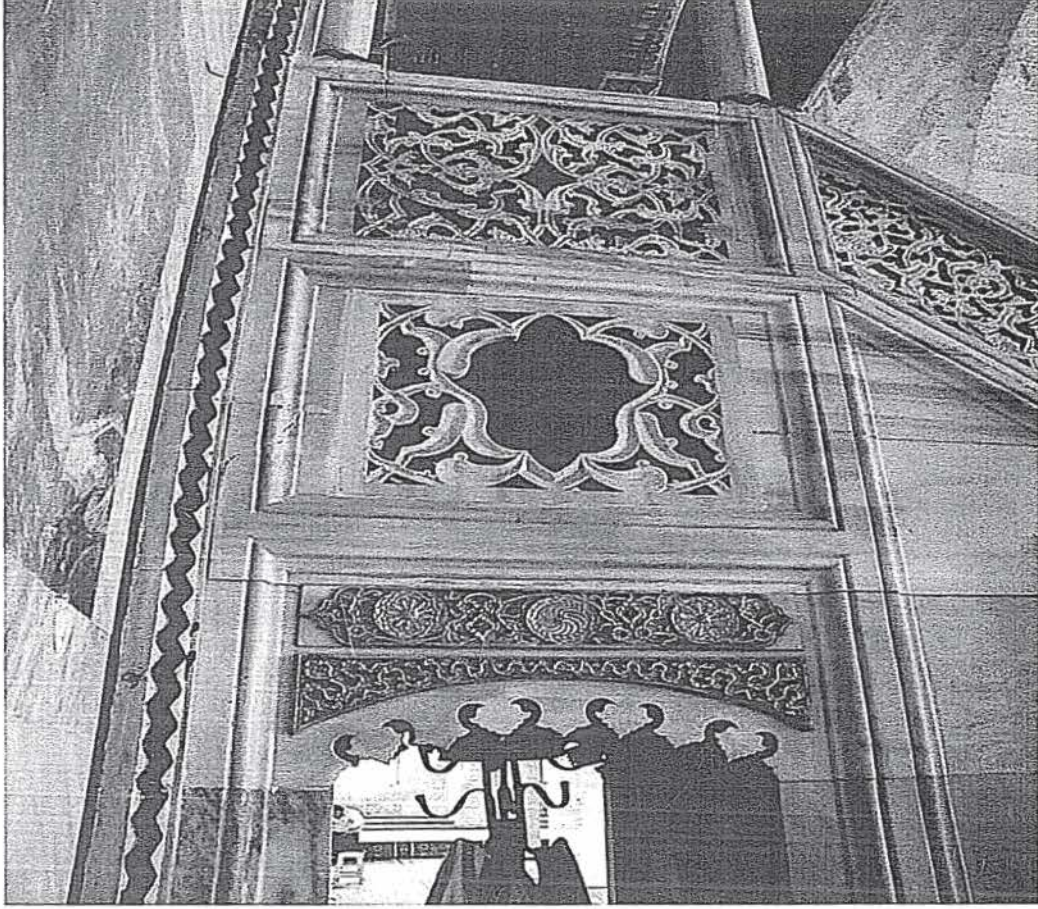
Tıpkı Evliya Çelebi'nin dediği gibi, minberin süslerini, güzelliklerini anlatmaya kelimeler yetmiyor. Mihrabın sağ tarafındaki mermer minber, çok süslüdür. Kapısı dendanlarla ve mukarnasla taçlanır. Köşk kısmı, ince sütunlarla yükselen taş külâhla örtülür. Yan yüzleri ise oymalarla, kabartmalarla, altın varakla, rozetlerle süslenir. Yaprakların üstü dahi oya gibi işlenmiştir. Ajur gibi oymalarla bezenen minber, sanki taşı oyarak yapılmamış, iğne oyası işlenerek kolalanmış gibidir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii Minberi

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

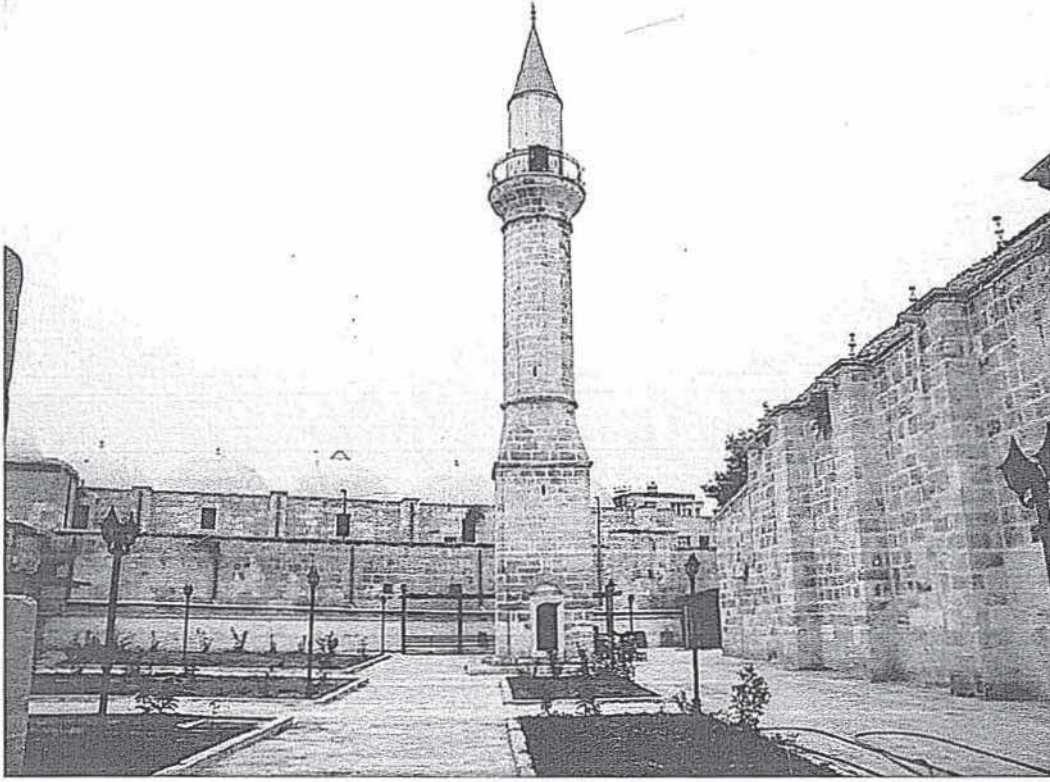
Tarsus Ulucamii Minberinin Detayları

Minberin kapısında inşa kitabesi yer alır. “Bu camii şerifi Ramazan oğlu İbrahim oğlu Davud oğlu Halil oğlu Pirî oğlu İbrahim (bey) Şubat 1579 yaptırdı” yazar.

Caminin bilinen onarımları, 1896-97 ve 2008 tarihlidir.

Binanın mihraba göre sol (batı) duvarındaki kapıdan makam-türbeye geçilir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii Minaresi

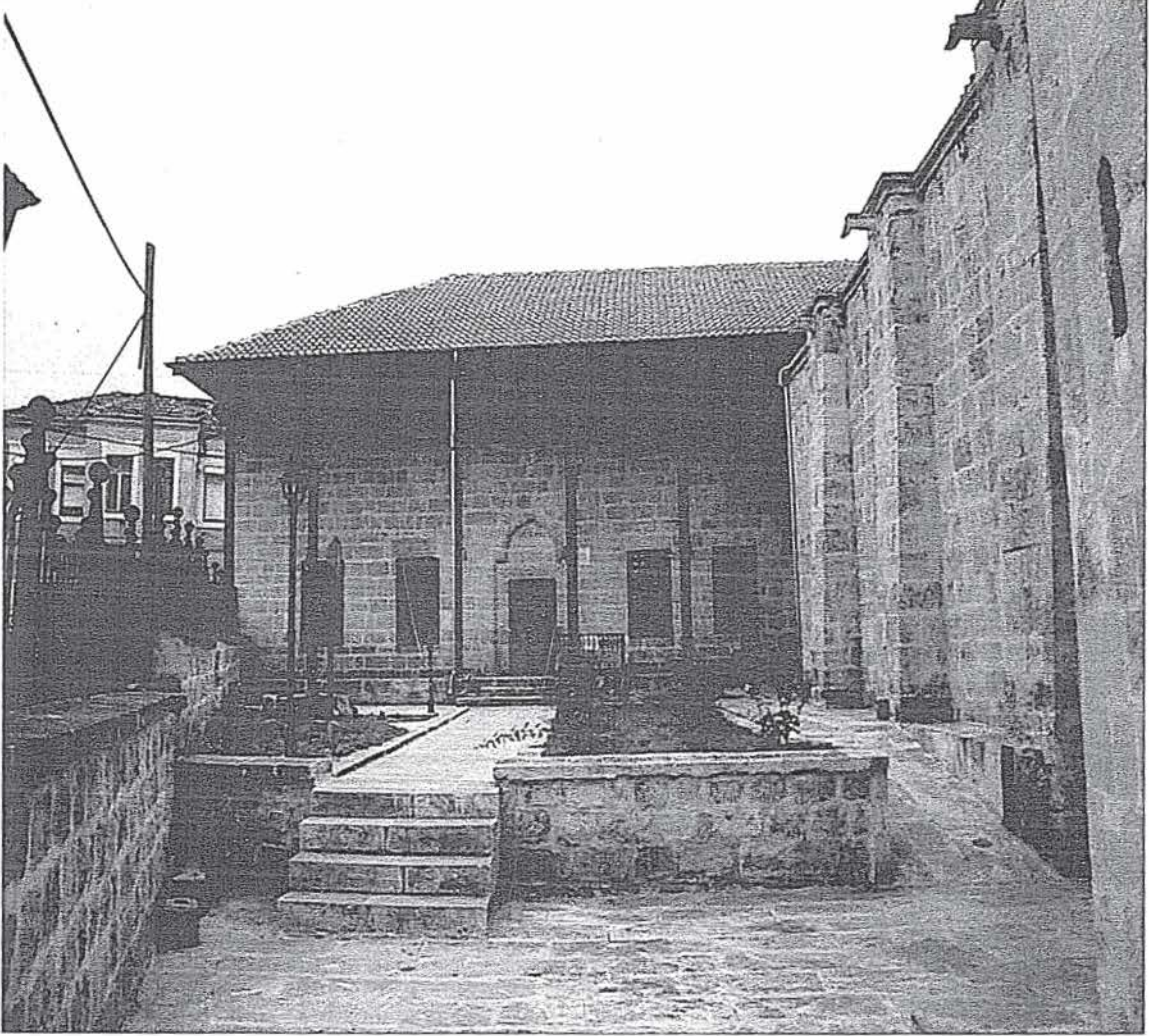
Makam-Türbe yapısı

Caminin sol (doğu) tarafına bitişik olan türbe-makam binası, dikdörtgen biçimli olup iki sütuna oturan üç kemere oturan düz ahşap tavanla örtülüdür. Binanın önündeki geniş saçaklığın koruduğu esas giriş kapısından veya caminin ibadet mekânına sonradan eklenen bir kapıdan içeriye girilir. Güney duvarının ortasında niş biçiminde sade bir mihrabiye vardır. Mekânda, biri mihrabın solunda, ikisi sağında olan üç kabir bulunur. Soldaki Hz. Şit Aleyhisselama, mihrabın sağındaki Lokman Hekim'e ait makam kabirleridir. En sağdaki Abbâsî Harun Reşid'in oğlu, Abbâsî Halifesi Me'mûn'un kabri olduğunu gösteren kitabe vardır.

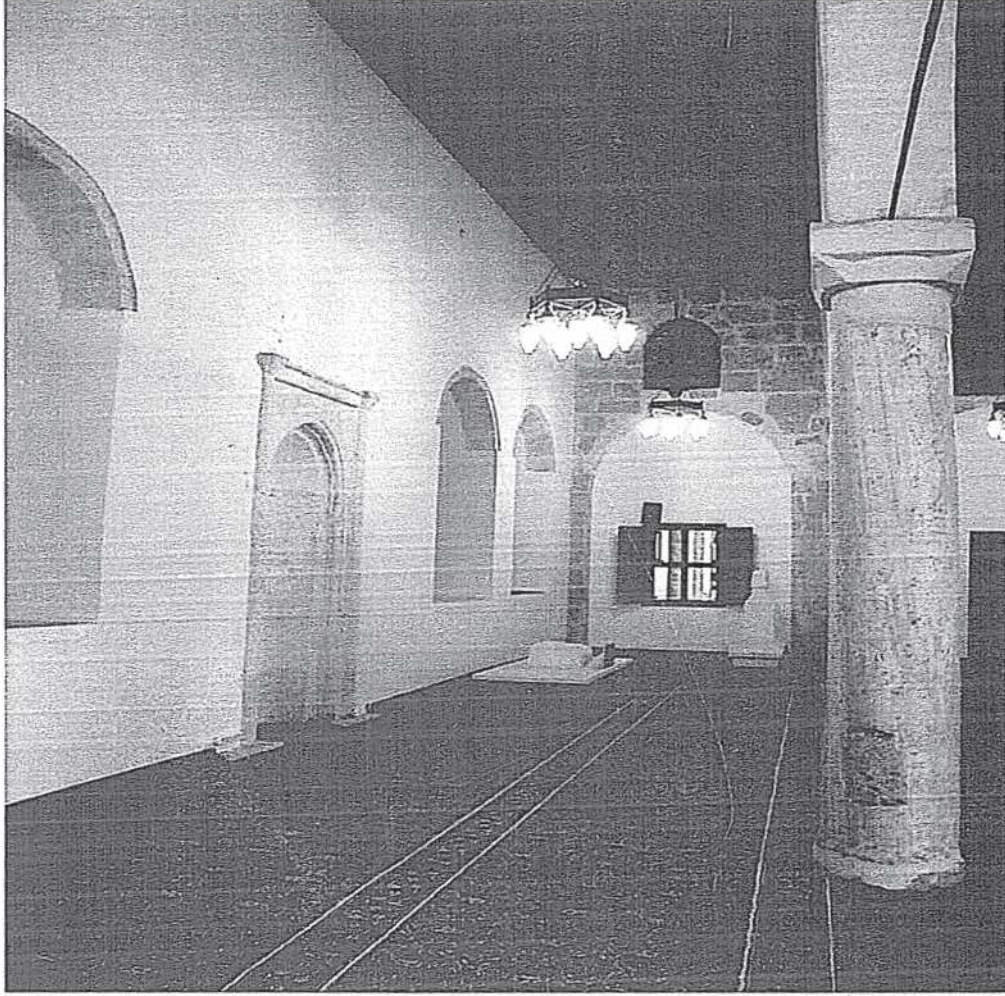
Bugün boş olan duvarlarına, 1895-96 yıllarında, tefler asılıydı. Çünkü türbe o dönemde çeşitli tarikatların tekkesi olarak kullanılıyordu. 1899'da kabirlerin yakınında bir Kadîrî Dergâhı bulunduğu bilinir.

1897'de "Camiinnur civarında bulunan Şit ve Lokman peygamberlerle Abbâsî Halifesi Me'mûn'un makamât-ı aliyyesinin bir kafes içine alınmasına" karar verilmiş, makamların şebeke içine alınması için 10.000 kuruş evkaf bütçesine eklenmiştir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Tarsus Ulucamii makam-türbesi

Tarsus Ulucamii Makam-Türbesi (iç mekân)

Erken dönem tarihçileri, mezarın yerine ilişkin bilgi verir. Halife Me'mûn'un naaşı Tarsus'a getirilip, Harun Reşid'in hadimi olan Kağan'ın evine defnedilir. Mezara bakıp korumaları için Tarsus'ta oturan 100 kişiye 19 dirhem para ödenir. Mezar, caminin doğusundadır.

Kayıtlarda geçen "dar-ül imare" (yönetim binası, valilik konağı diyebiliriz) Kağan'ın evi olmalıdır. Bizanslılar şehri tekrar ele geçirdiklerinde, mezarın bulunduğu alan bir Hristiyan sarayına dönüştürülür ki mimarînin yeniden kullanılması, alışlagelen bir uygulamadır.

Günümüzdeki yapı, yani "Halife Me'mûn'un kabri ile Hazret-i Şit ve Hazreti Lokman aleyhissalam makam-ı aliyeleri", 1874'te Pertevniyal Valide Sultan tarafından "müceddeden" bina ve ihya edilmiştir. İnşaata nezaret eden dönemin Tarsus Müftüsü Ahmed Hilmi Efendi'nin de büyük emeği vardır.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Saat Kulesi:

Caminin kuzeydoğu köşesinde, yani girişe göre sol köşesindedir. Saat kulesi 1895 yılından önce, dönemin Tarsus Kaymakamı Ziya Bey'in teşviki ile ve eşraftan Feyzullah (veya Feyzi) Ağa'nın katkısıyla inşa edilmiştir.

Feyzullah Ağa'nın verdiği 200 lira ile yapılmış ve 100 lirasıyla da Avrupa'dan çalar saat getirilmiştir. Frenklus karyesinden Feyzullah Ağa, saat kulesini inşa edip içine de Avrupa'dan saat getirmesi nedeniyle 1895'te Mecidiye Nişanı ile taltif edilmiştir.

Eski Cami

Kiliseden camiye çevrilmiş bir yapıdır. Eski Cami, Kilise Camii veya Baytemür Camii isimleriyle tanınır.

İnşa tarihi konusunda da farklı görüşler vardır. 2. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar geniş bir aralığa tarihleyen kaynaklar vardır.

Tarsus Eski Camii

Bazı kaynaklarda 1360'da Seyfeddin Bay-Temur el Harizmî'nin kiliselerden birisini camiye dönüştürdüğü ve bu nedenle "Bay-Temür Camii" adıyla anıldığı yazılıdır. Bazı kaynaklarda ise, 1415

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

yılında Ramazanoğlu Şehabettin Ahmet Bey'in kiliseyi cami haline getirerek yanına bir minare eklediği kayıtlıdır.

Türkler bir şehri aldıklarında oradaki en büyük kiliseyi camiye çevirdikleri ve ezan okunup namaz kılındığı bilinir. Yukarıdaki rivayetlerin ikisinin de doğru olduğu, hatta kiliseden dönüştürülen ilk cami olması nedeniyle 1415'te onarılarak tekrar ibadete açıldığı düşünülmelidir.

Bazilikal planlı, üç nefli, tonoz örtülü, sade bir yapıdır. Doğu tarafında apsis kısmı vardır. Güney duvarına mihrap eklenerek ulucami plan şemasında bir cami haline getirilmiştir. Dıştan beşik çatı örtülüdür. Doğu cephesindeki girişin sağında minaresi bulunur. Kuzey cephesine son cemaat saçağı eklenmiştir.

Yapı, önemi nedeniyle sürekli onarılmıştır. Tarihi bilinen onarımlar, 1868 ve 1900'de yapılmıştır. Son onarım 2007'de tamamlanmıştır.

Makam-ı Daniyal Camii

Şehit Kerim mahallesindedir.

Makam Camii, Daniyal aleyhisselam Camii, Makam-ı Şerif isimleriyle de bilinir.

Daniyal aleyhisselamın Tarsus'a geldiği, burada vefat ettiğine ve defnedildiğine inanılır. Burası, Daniyal Peygamberin mezarının bulunduğu inanan yerdir.⁸ Türbeye gösterilen hürmet nedeniyle cami de Makam Camii olarak adlandırılır.

Memluk Sultanı Kansu Gavri, türbeyi yaptırarak bakım ve hizmetini sağlamak için bir de vakıf kurmuştur. Osmanlı'nın ilk Tarsus Sancakbeyi olan Yahşi Bey, ilavelerle bu vakfı zenginleştirmiştir. Kazılarda çıkan kalıntıların karşısındaki Kubat Paşa Medresesi'nin seviyesiyle karşılaştırılması, burada 14-16. yüzyılda bir yapı bulunduğunu doğrular.

Daha sonraki tarihlerde türbenin yanına bir mescit eklenmiştir. Evliya Çelebi'nin buradaki camiden bahsetmemesi ve "Daniyal Peygamber Camii" tanımına rastlanan en erken belgenin 1803 tarihli olması, bu civardaki caminin (veya mescidin) 18. yüzyıl sonu-19. yüzyıl başında inşa edildiğini düşündürür. 1836'da türbenin bitişiğinde bir mescit bulunduğu bilinmektedir.

Cami ve türbe 1857'de adından bahsedilmeyen bir hayırsever tarafından onarılarak türbeye kapı açılmış ve bu dönemde minaresi de yeniden yapılmıştır. Bugünkü minare ise 1867'de Arnavut

⁸ M.S. 630-640 yıllarında Tarsus fethedildiğinde, İslâm kuvvetleri komutanı Ebû Musa el-Eş'arî, kapısı mühürlü bir odanın içerisindeki bir sanduka içerisinde, devasa büyüklükte bir cenaze bulur. Naaşın üzerinde altın işlemeli bir kefen ve parmağında iki aslanın ortasında bir çocuk figürü bulunan bir yüzük vardır. Yüzük Hz. Ömer'e gönderilir. Hz. Ömer yüzüğü Hz. Ali'ye gösterir. Hz. Ali; yüzüğün Daniyal Peygambere ait olduğunu, zira üzerindeki tasvirin, Daniyal Peygamberin başından geçen bir olayın betimlendiğini söyler. Hz. Ömer'in naaşın daha derinlere gömülmesini emretmesi üzerine, mezarı derine gömülür, üzeri harç tabakasıyla kapatılır ve kimsenin çalmaması için nehrin mezarın üzerinden akmasını sağlar.

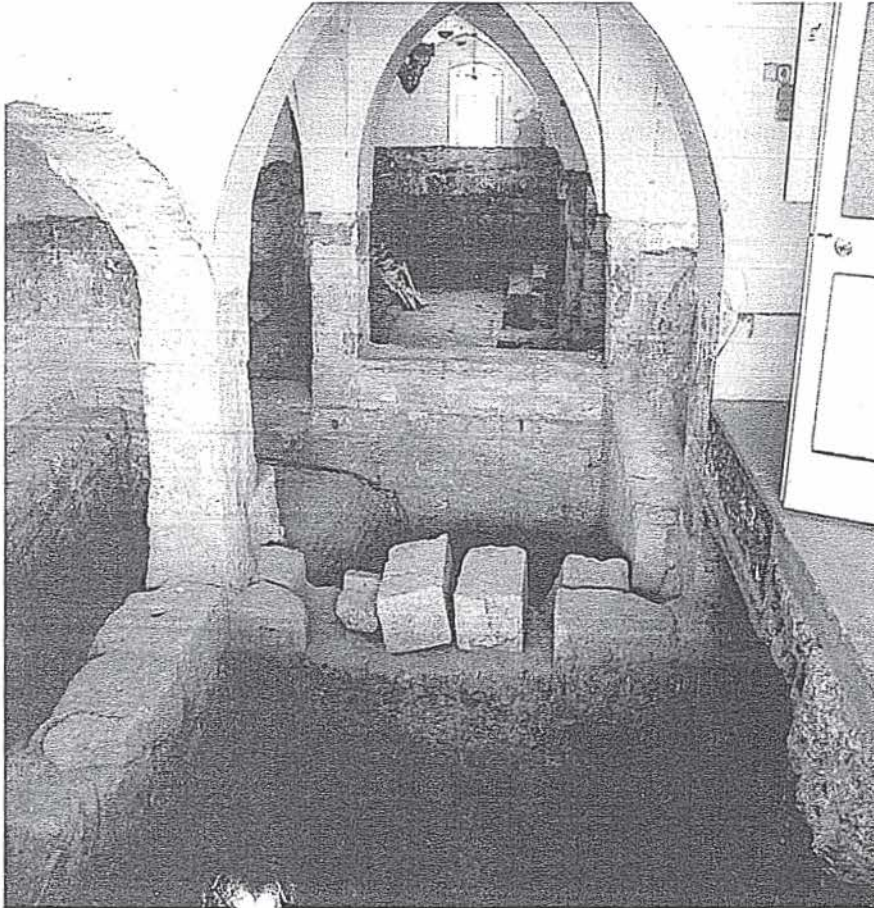
TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Salih Ağa tarafından yaptırılmıştır. Minarenin inşasından 10 yıl sonra yenilenmesinin sebebi 1864-1865'te Tarsus çarşısında çıkan yangından hasar görmesi olabilir.

1891 tarihli Adana Salnamesi'nde Daniyal aleyhisselamın kabrine bitişik bir caminin varlığından bahsedilirse de günümüzdeki cami, 1893'te yeniden inşa edilmiştir. Bina, 1893 yılı sonu-1894 başında törenle açılmıştır. Durumdan pek memnun olan Tarsus halkı, başkente (İstanbul'a) teşekkür mektubu yollamıştır.

O dönemde, Daniyal Peygamberin makamı, caminin ibadet mekânından yeşil perdelerle ayrılmıştı, tam makam hizasında alttan ırmak akıyordu. Eskiden, makamı işaret eden ahşap sanduka bir vardı ve üzerine işlemeli örtüler serilirdi.

Harim kısmının (ibadet mekânının) kuzeyindeki bölümler 1960'lı yıllarda eklemiştir.

Makam-ı Daniyal Camii

2006 yılında, tuvalet yapmak için Tarsus Müzesi tarafından yapılan kazıda bazı kalıntılara rastlanır. Kazıların ilerlemesi ile caminin içindeki temsili mezarın altında, rivayetlerde anlatıldığı

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

tahmin edilen bir yapıya ulaşılır. Buluntular mezara ulaşılacağı konusunda toplumsal heyecana ve bilim insanlarının akademik heyecanına yol açmıştır. Ortak heyecan, caminin tabanının kazılmasına ve büyük kısmı tanımlanamayan yapı katmanları bulunmasına neden olmuştur. Caminin zemini kaldırılmış olduğundan, ibadet mekânı tamamen kaybedilmiş, binanın anlamı ve işlevi birbirinden ayrılmış, cami sadece bir kabuktan ibaret kalmıştır.

Bilâl-i Habeşî Makamı ve Mescidi

Şehit Kerim mahallesinde, Ulu Cami'nin (Camiu'n-Nur) güneybatısındadır.

Sahabeden Bilâl-i Habeşî, İslâm'ın ilk müezzini. Tarsus'a gelerek burada ezan okuduğuna inanılır. Daha sonradan, ezan okuduğu rivayet edilen yerde bir makam ve mescit inşa edilmiştir.

Evliya Çelebi, Tarsus'a geldiğinde burada bir türbe veya mescit görmemiş, fakat duyduğu bir rivayeti (efsane diyelim) şöyle kaydetmiştir: *"Bir mağara vardır. Oradan bazen hoş sesler gelir, urban ve hicaz gazeller sesi gelir, işiten kendinden geçermiş. Bilâl-i Habeşî yeridir derler"*.

Makam, 1874'te, Pertevniyal Valide Sultan tarafından, yeni olarak (müceddeden) bina edilmiştir. İnşasında zamanın Tarsus Müftüsü Ahmet Hilmi Efendi'nin büyük emeği vardır.

Bilâl-i Habeşî Makamı ve Mescidi

Makam-mescit, kare planlı (5.86 m. x 5.86 m. plan ölçülerinde), tek kubbeli, dengeli oranlarıyla dikkati çeken bir yapıdır. Önünde üç kubbeli son cemaat yeri bulunur. Buradaki kuyunun

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Bilâl-i Habeşî tarafından yaptırıldığına inanılır. Mescitin içinde, Bilâl-i Habeşî'ye ait bir makam sandukası yer alır.

M. 1519 yılında Bilâl-i Habeşî makamı adına Osmanlı Devleti zamanında bir vakıf bulunduğu bilinmekle birlikte, mescit veya türbeye ilişkin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Evliya Çelebi'nin anlatımından, 17. yüzyılda mescidin henüz inşa edilmediği anlaşılr. 1891 ve 1901 tarihli salnamelerde de türbeden veya mescitten bahsedilmez. Bu durumda, ilk kez 1874'te inşa edildiğini düşünmek gerekir.

Melik Tahir Camii

Şehit Mustafa mahallesindedir.

Melik Tahir veya Küçük Minare Camii olarak adlandırılır. Eskiden bulunduğu mahallenin adı, camiden ötürü Küçük Minare mahallesi olarak anılırdı.

Binanın ilk kez ne zaman yapıldığı bilinmiyor. Ancak 1892 tarihli Adana Salnamesi'nde, bu caminin eski eser niteliği taşıdığından bahsedildiğine göre, 18. yüzyıldan önce yapılmış olması gerekir. 1848 civarında tamir edildiği bilinmektedir.

Melik Tahir Camii

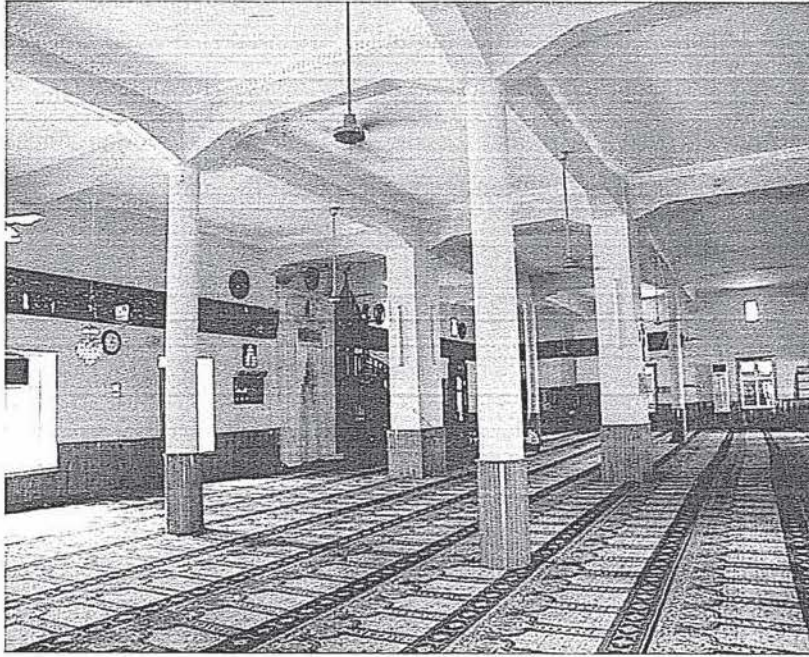
Kitabesine göre cami ilk kez Melik Tahir tarafından, mağfiret umularak yaptırılmıştır. Fakat daha sonra (1960'lı yıllarda) Hacı Ragıp ve eşi binayı yıkip yeniden inşa etmişler, validelerinin

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

hayrına üstüne bir de yazlık kısım eklemişlerdir. Sonraki yıllarda yapılan ilavelerle iyice genişletilen cami, özgün niteliklerini tamamen kaybederek, geleneklerin bütünüyle dışında bir görünüme bürünmüştür.

Mihrabının özenli işçiliği ve klasik dönem mihraplarının özelliklerini taşıması, aynı yerdeki ilk camiden kalmış olabileceğini düşündürür.

Girişin ilerisinde iki kabir bulunur. Kabirlerin şahide taşlarında, Latin alfabesiyle Abdülkadir Geylanî'nin torunu Abdülmecit Geylanî'ye (1864-1865'te vefat etmiştir) ve Tolunoğullarının kurucusu Tolunoğlu Ahmet'e (vefatı 884) ait olduğu yazılmıştır. Tolunoğlu Ahmet'e⁹ ait olanın makam olabileceği düşünülmelidir.

Melik Tahir Camii (iç mekân)

Tahtalı Camii

Reşadiye mahallesindedir.

Tarsus'ta 1519'da "Tahtalu Mescit mahallesi" adında bir mahalleye, 1572'de "Tahtalu" mescit olarak adlandırılan bir mescide ilişkin kayıtlar vardır. Demek ki 1519'dan önce inşa edilmiş bir Tahtalı Mescit vardır. Bu mescidin vakfiyesi 1543-1572 tarihleri arasında bir tarihte kurulmuştur. Evliya

⁹ Tolunoğlu Ahmet, Mısır'da Tolunoğulları Türk devletini kurmuştur. Adana ve Tarsus bölgesi Tolunoğlu Ahmet zamanında Tolunoğulları Devleti'nin sınırları içine alınmıştır.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Çelebi, Tahtalı Mescid'in kale içinde olduğundan bahseder ve Suhte Mahmut Paşa tarafından yaptırıldığını kaydeder.

1910'da Tahtalı Mescit olarak adlandırılan yapının bulunduğu yer Kızılmurat mahallesi olarak anılmaktadır.

1850 ve 1851 yıllarında Tahtalı Camii Şerifi'ne, 1853'te ise Tahtalı Mescid'e ait iki ayrı vakfın yapıların ikisinin de aynı yapıya olması gerekirken, niçin camiden mescide dönüştüğü anlaşılamamıştır.

1899'da Demirci Hacı Mehmet, minareyi inşa ettirmiş ve kitabesine sonsuza kadar aynı güzellikte kalmasını dileğini yazdırmıştı.

Günümüzde 12.95 x 10.15 m plan ölçülerinde, betonarme tavanlı bir yapı durumundaki mescit, ilavelerle özgün durumunu kaybetmiştir.

Miralay Ahmet Bey Camii/Yeni Hal Camii

Kızılmurat mahallesindedir

Arşiv belgelerinde Yeni Cami olarak adlandırılan yapı, Hal Camii veya Yeni Hal Camii olarak da anılır. Günümüzde Miralay Ahmet Bey Camii olarak bilinir.

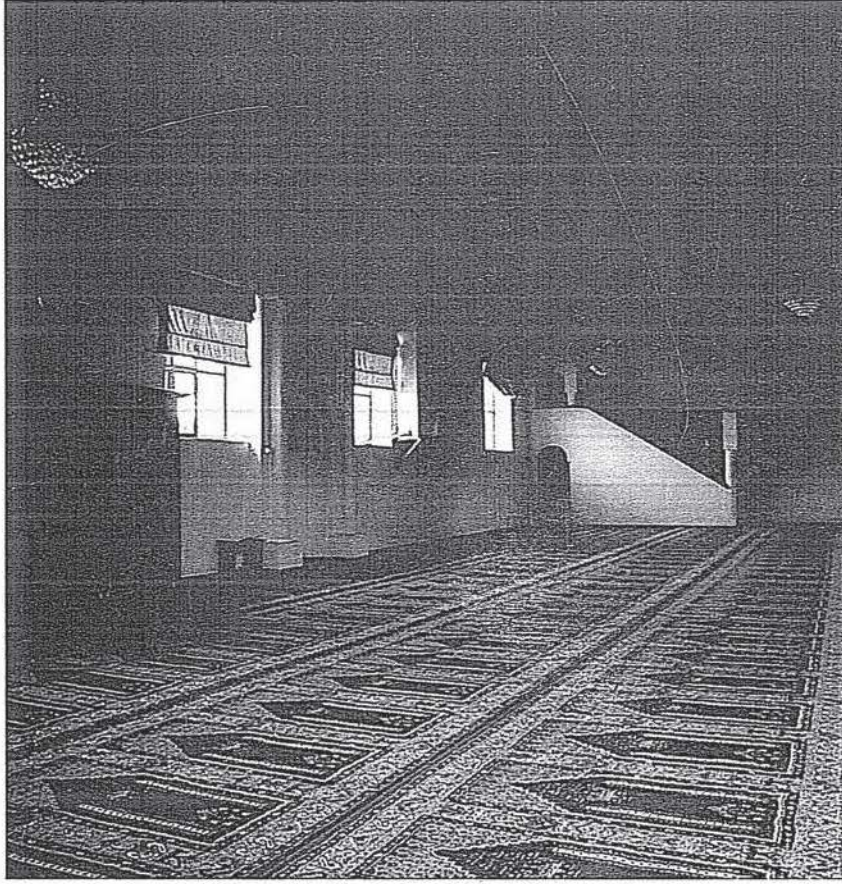

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Miralay Ahmet Bey Camisi/Yeni Hal Camisi

İnşa tarihi bilinmeyen yapı, ilk kez Kürt Ahmet Ağa tarafından yaptırılmış, 1811 yılında Tarsus Mutesellimi Ahmet Ağa (Miralay veya Alaybeyi diye de anılır) tarafından tamir ettirilmiştir. Vakfiyesi de 1811 tarihlidir.

13.50 m x 16.57 m plan ölçülerinde, düz tavanlı, kiremit kaplamalı kırma çatılı bir yapıdır. Geniş bir bahçenin içerisinde. Yapının güneydoğu köşesindeki minaresinin eskiden çokgen gövdeli olduğu anlaşılmaktadır.

Miralay Ahmet Bey Camisi (iç mekân)

13.50 m x 16.57 m plan ölçülerinde, düz tavanlı, kiremit kaplamalı kırma çatılı bir yapıdır. Geniş bir bahçenin içerisinde. Yapının güneydoğu köşesindeki minaresinin eskiden çokgen gövdeli olduğu anlaşılmaktadır.

Niyazi Efendi Camii

Reşadiye mahallesindedir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Kitabesine göre, 1873 yılında, Salih Paşa'nın eşi Ayşe Hanım tarafından yaptırılmıştır.

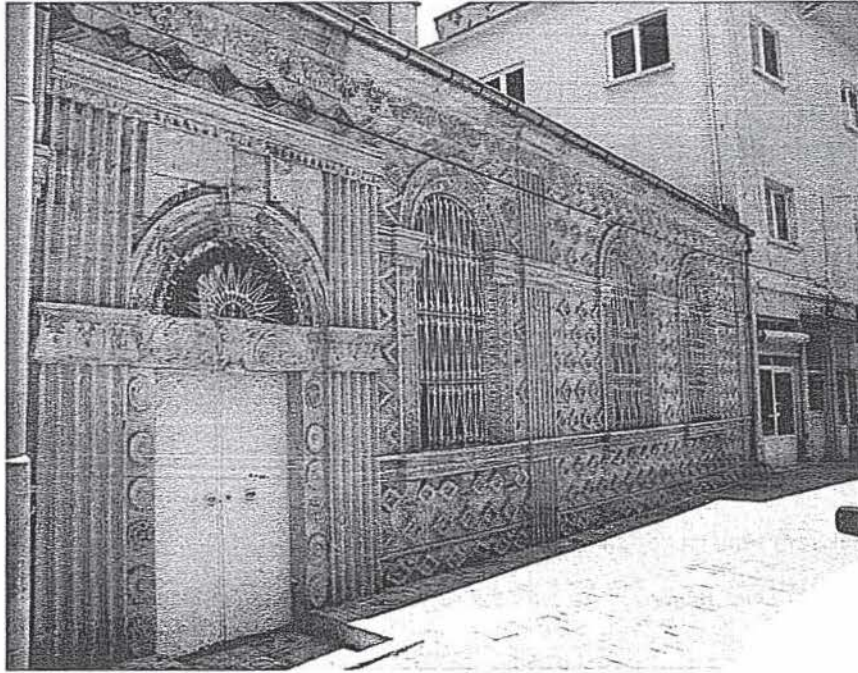
Sıddıka lakabıyla tanınan Ayşe Hanım, 1871'de kütüphane ve medreseden oluşan küçük bir külliye inşa ettirmiştir. 1873'te merhum eşinin ruhunu şad etmek için bir de cami yaptırmıştır. Kitabesindeki ifadelerden, caminin Salih Paşa Camii veya Ayşe Sıddıka Hanım Camii ismiyle anılmasını arzu ettiği anlaşılır. Kütüphane ve medrese günümüze ulaşamamıştır.

10.60 x 5.16 m plan ölçülerinde, enine gelişen dikdörtgen planlı, düz tavanlı, sade bir yapıdır. Girişin sağ tarafında "köşk minare" veya "minber minare" olarak adlandırılan türdeki minaresi dikkati çeker.

Mustafa Ağa Mescidi/ Müftü Mescidi

Şehit Kerim mahallesindedir.

Mustafa Ağa Mescidi veya Müftü Mescidi olarak adlandırılan yapı, Makam Camii'nin güneyinde bulunur. 5.81 m x 6.10 m plan ölçülerinde düz tavanlı, kiremit kaplamalı kırma çatılıdır. Son cemaat mahallinin önünde çok küçük bir avlu-bahçesi vardır. 19 yy. sonu 20.yy başına tarihlenir.

Mustafa Ağa Mescidi/ Müftü Mescidi

Mimarînin ve bezemenin ana hatları, son dönem Osmanlı mimarîsinde sevilerek uygulanan Ampir üslubunun özelliklerini gösterir. Fakat yol tarafındaki (batı) cephesi, yüksek kabartmalı baklavalı desenlerle kaplanmıştır. Alışlagelenin dışındaki bu aşırı süsleme ve üç yanından yeni binalarla kuşatılmış olması, dışarıdan bakıldığında mescit olarak algılanmasını engellemektedir.

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

Burada daha eski tarihli bir mescit bulunduğu, 1864-1865'te Tarsus çarşısında meydana gelen yangında hasar gördüğü ve 1907'de mescidin esaslı bir onarım geçirdiği kanısı uyandırır. Ancak bu görüşün arşiv belgeleriyle doğrulanması gerekir.

Şamlızade Mustafa Haşim Tarsûsî Mescidi

Dua Tepe meydanının yakınındadır

Tarsuslu Şamlızade Mustafa Haşim tarafından yazılan kitabesine göre 1912 yılına tarihlenir.

6.35 m x 6.35 m plan ölçülerinde, tek kubbeli tek hacimli bir ibadet mekânı ve önünde üç kubbeli son cemaat yeri ile meydana gelir. Mescitlere minare yapılmaması geleneğine uygun olarak minaresi yoktur.

Bir bahçe içerisindeki mescit, perspektif şaşırtma oluşturacak şekilde, hafifçe dönük olarak yerleştirilmiştir. Temiz işçiliği ve dengeli mimarî oranları ile dikkati çeken yapının kütlesi ile neo-klasik özellikler taşıyan mihrap üstü taçlaması uyumsuzdur.

Kitabesinde, güzel bir hat ile Âl-i İmran Sûresi 193. ayetin son kısmı ile Yusuf Sûresi 101. ayetin son kısmı¹⁰ ve H. 1330 (M. 1912) tarihi işlenmiştir. Alt tarafında kitabeyi yazan Tarsuslu Şamlızade Mustafa Haşim'in adından başka, yaptıranı gösterecek bir bilgi yoktur.

Kaynaklar

Acun, Hakkı, *Anadolu Saat Kuleleri*, Ankara 1994..

Aygan, H., "Osmanlı Toplumunda Sosyal Hayat", *Türk Dünyası Araştırmaları* 117, 1998, s. 99-109.

Aytar, İbrahim Halil, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Tarsus'ta Yaşayan Gayrimüslimlerin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri*, Mersin Üniversitesi SBE. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2006.

Bayram, Sadi, "Peygamberler Şehri Tarsus ve Tarsus'ta Bir Özbek Vakfı" (tebliğ, "Tarsus Vakıflarına Genel Bir Bakış", adıyla *Cumhuriyetimizin 75.Yıldönümü Münasebetiyle Tarihte Tarsus Semineri*, 25-27 Aralık 1998'de sunulmuştur.)

<http://www.sadibayram.com/?page= makaleler&mid=289&id=3>

Bilgili, A. S., *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Ankara 2001.

¹⁰ Okunuşu: "Rabbena fağfir-lenâ zunûbena ve keffir annâ seyyiâtinâ ve teveffeâ meal ebrâr" (Âl-i-İmrân Sûresi, 193. ayetin sonu). Meâli: "Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al.";

Okunuşu: "Fâtıras-semâvâtı vel-ard ente veliyyi fid-dünya vel-âhireti teveffenî müslimen ve elhuknî bissâlihîn" (Yusuf Sûresi, 101. ayetin sonu). Meâli: "Gökleri ve yeri yaratan Rabbim, dünya ve ahirette benim velim Sensin! Benim ruhumu müslüman olarak al ve beni iyiler arasına kat"

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

- Cezar, Mustafa, *Tipik Yapıları ile Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, İstanbul 1985.
- Cooperson, Michael, "The Grave of Al-Ma'mûn in Tarsus: a Preliminary Report", *Abbasid studies: occasional papers of the School of Abbasid Studies*, Cambridge, 6-10 July 2002, Ed. James Edward Montgomery, Peeters Publishers & Dept. Of Oriental Studies, Louvain 2004, s. 47-60.
- (http://books.google.com.tr/books?id=VHZXeOs_xYsC&pg=PA47&dq=%22James+Edward+Montgomery%22+tarsus&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false)
- el-Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, çev. M. Fayda, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- Fayda, Mustafa, "Bilâl Habeşi", *DİA*.
- Hasluck, F. W., "The Caliph Mamoun and the Prophet Daniel" *The Journal of Hellenic Studies, The Society for the Promotion of Hellenic Studies*, Vol. 42, Part 1, 1922, (99-103) <http://www.jstor.org/stable/625937>. (erişim: 12/03/2010)
- Kartekin, Enver, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Doğu Matbaası, İstanbul 1979.
- Ramazanoğlu, M. Gözde, "16. Yüzyılda Osmanlı Külliyesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, 2008, s. 333-344.
- Sümer, Faruk, Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar), *D.T.C.F Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, 1963, (s: 1-112).
- Şerafettin Mağmumî, *100 Yıl Önce Anadolu ve Suriye*, çev. Cahit Kayra, Boyut Kitapları, İstanbul 2008.
- Tanrıverdi, Hülya Güley, *Tarsus'ta Türk İslâm Mimarisi*, Erciyes Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006.
- Tutar, Adem, "XIX Yüzyılın Sonlarında Mersin Sancağında Müslümanlar ve Gayrimüslimler", *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9/2, 2004, s: 23-36.
- Ulutaş, Songül, *Şer'îye Sicillerine Göre Tarsus'ta Ekonomik Yapı (1839-1856)*, Mersin Üniversitesi SBE, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2006.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi 2* (5. bsk.), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "Sinan'ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açından Tahlili", *VI Vakıf Haftası, Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu* (5-8 Aralık 1988), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1989.
- Yıldız, Abdulbari, "Tarsus Makam-ı Daniyal Camii Kurtarma Kazısı", *16. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 25-27 Nisan 2007, Yay. Haz. Fahriye Bayram, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2008, s: 31-46.
- Arşiv kaynakları (yalnız özetlerinden yararlanılmıştır)
- A.DVN. 24/ 62, BEO. 1038/ 77781, BEO. 1231/ 92283, C.EV. 167/8329,

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNDE TARSUS

C.EV. 137/ 6810, C.EV. 152/ 7581, C.EV. 179/ 8909, C.EV. 291/ 14806,
C.EV. 402/ 20387, C.EV. 408/ 20669, C.EV. 66/ 3271, C.MF. 76/ 3755,
C.MF. 96/ 4769, DH.İD. 34/73, DH.MKT, 155/ 46, DH.MKT, 2018/ 14,
DH.MKT. 1055/76, DH.MKT. 2173/ 68, DH.MKT. 340 /41 HAT. 1608/50,
İ.EV. 20/ 1316/B-07, İ.EV. 21/ 1317/M-14 M.VL. 528/74, ŞD. 139/52,
ŞD. 146/ 56, ŞD. 181/61 ŞD. 465/ 10, TŞS. 298,
YA.Hus. 283/ 4, YA.Hus. 288/ 38,

Oturum Başkanı Prof. Dr. Mustafa Fayda:

Çok güzel dinliyorduk. Tekrar teşekkür ediyorum. Bizi güzelliklerle yüz yüze getirdiniz. Baktığımızda fark edemediğimiz inceliklere dikkatlerimizi çektiniz. Çok teşekkür ediyoruz.

Efendim, şimdi Dr. Yasin Yılmaz (araştırmacı-yazar) arkadaşımız, "*Osmanlı Döneminde Tarsus Vakıfları*"nı anlatacaklar.

Buyurun efendim.